

Govor državnega poslanca dr. Poklukarja

v 412. seji dne 12. marca l. 1885. pri naslovu
ljudske šole (naslov 19., poglavje 9.) državnega
proračuna.

Visoki zbor! Uže iz te okoliščine, ker sem se še le v zadnjem trenutku dal vpisati, da pri razpravi o šolskih zadevah tudi izrečem par besedi, razvidite, da nimam namena govoriti dolgo, pripravljenega govora, temveč, da se omejim na nekatere kratke opazke.

Se ve da pri vpisovanju bilo mi je prevdarjati, jeli se hočem „za“ ali „proti“ vpisati, ker vsa razprava o naučnem proračunu je pokazala, da je desnica prav za prav skoraj brez izjeme proti govorila in da je prišla levica v zelo prijeten položaj, govore naučnega ministra, izrekoma one včerajšnjega dneva, z velikim odobravanjem spremljati.

Odločilna se vé da bila je okoliščina, da je bil tovariš tako prijazen odstopiti mi svoj prostor. Zato sem se dal vpisati „za“. Pri tem, kar bom govoril, bom strogo stvaren. Nočem prinašati neutemeljenega očitanja, hočem tudi onega omeniti, kar je sedanje naučno opraviljstvo primerne vpeljalo, in potem hočem nekaterim govorom gospodov z leveice odgovarjati.

Iz časnikov je morebiti znano, da se novejši čas govori in piše o zahtevah, katere so izrekli slovenski poslanci v šolskih zadevah. Res je, da so to bile zahteve zadevajoče šolstvo, kaj so obsegale, nočem ponavljati. Obsegale so v prvi vrsti ljudske šole, o katerih hočem danes več govoriti, zadevale so pa tudi druge vrste šol izrekoma srednje in više šole; pa le na kratko lahko zagotavljam, da so vse zahteve, katere so Slovenci izrekli, strogo en namen pred očmi imele, namreč: tudi slovenskemu narodu zagotoviti one naučne vspehe, katere sme zahtevati od vsakega učnega opraviljstva, in to ne toliko iz stališča narodnosti, katero naglašati je uže v resnici zelo zoperna stvar, ker smo še danes prisiljeni, zmiraj in zmiraj ponavljati tiste pritožbe, temveč iz stališča dejanske potrebe. O tej zadevi nočem dalje govoriti in prestopiti k zadevam ljudske šole, ter v prvi vrsti o tem govoriti, kako je gledé teh v oni deželi, katero imam tukaj zastopati.

Rad priznam, da se je moglo ljudsko šolstvo v deželi kranjski zadnja leta prosteje razvijati, kakor prej.

Ker odmaknila se je ona železna roka, ki je prej tiščala naše ljudsko šolstvo in mu vtisnila ono nenaravnost, katero žalibog še zmiraj nahajamo v nekaterih sosednih deželah. Nekaj tedaj se je zgodilo. V tem hočem tudi sedanjemu naučnemu vodstvu pravičen biti. Na priliko so se vpeljale nekatere zboljšave v pripravnicah ljubljanski. Izobraževanje učiteljev postavilo se je vsaj deloma na ono podlago, na kateri bi moralo biti naravno povsod pa tudi v popolni meri. Vsaj je vendar najnaravnejša zahteva vsakega poduka, da mora učitelj, kateri ima v svojem prihodnjem poklicu opraviti z otroci gotove narodnosti, pred vsem dotični jezik v-se sprejeti, da more otroke v učnih predmetih z vspehom podučevati.

V tem oziru je tedaj, kakor rad priznam, pri učiteljski nekaj storjenega. Izmed predmetov se 4 ali 5 podučujejo v slovenščini. Dvoje predmetov, kakor na pr. kmetijstvo, katero je sedaj le imenoma uvrsteno med predmete s slovenskim učnim jezikom, se, kar moram žalibog omeniti, prej ko ne enemu učitelju na ljubo, ki slovenščine ne zna, vrh tega pa, kar kmetijstvo zadeva, temu predmetu nikakor kos ni, podučuje v nemščini. To moram toliko bolj obžalovati, ker je ravno v sedanjem času kmetijsko podučevanje v ljudskih šolah naj-

večje važnosti, ako se hoče v širokih krogih prebivalstva gojiti.

Priznati tudi hočem, da so se v vrsti srednjih šol, na gimnazijah z vspehom, kakor se je gospod naučni minister izrazil, poskušnje s tem vpeljale, da se večidel učnih predmetov na slovenskih paralelkah na ljubljanski gimnaziji in tudi na drugih gimnazijah v deželi predavajo v slovenščini.

Le eno moram pri tem obžalovati: Leta 1882. je, ako se ne motim, dotična ministerska naredba to premembo zaukazala in je tam izrekoma zelo pravo načelo izrekla, da se mora namreč na onih gimnazijah, katero slovenski učenci obiskujejo, materinščina v spodnji gimnaziji tako gojiti, da se je učenci popolnem naučijo, na viši gimnaziji pa, potem ko se je uže na spodnji gimnaziji podučevalo nekaj predmetov v nemščini izdatno gojiti. — To načelo priznalo je naučno opraviljstvo.

Pri tem moram pa dvakrat obžalovati, da se je gospodu naučnemu ministru v javnem budgetnem odseku primerno zdelo, to pravo načelo takoj zopet stran vreči, kakor smo to žalibog tudi v drugih slučajih morali uže nekolikokrat doživeti, ker je trdil, da dosedanji vspehi vpeljave tako vrejenega podučevanja v spodnjih gimnazijah na Kranjskem niso taki, da bi se ta poskušnja mogla smatrati za povoljno. Ako se s tako odločnostjo izreče načelo, katero je gotovo le pravično, s postavami v soglasji in namenom podučevanja ugodno, tedaj mislim, da je bilo najmanj prezgodaj, ako se po preteku dveh let take poskušnje hoče govoriti, da je spodletela in da se to zapazuje na vseučiliščih, ko je vendar znano, da so se poskušnje pričele v prvem razredu prve gimnazije in se tedaj njeni vspehi letos morejo videti k večem v tretjem razredu spodnje gimnazije. Moram tedaj to zares kot velikega obžalovanja vredno znamenje za stanovitnost mišljenja, katera se kaže od strani naučnega opraviljstva od svoje strani globoko obžalovati.

Kar ljudske šole v deželi zadeva, moram tukaj nekoliko nazaj poseči: Sam sem se vdeleževal posvetovanja o postavi za ljudske šole, katero je deželni zastop sklenil in katero je sl. vlada predložila v najvišje potrjenje, in gospodom lahko zagotavljam, da deželni zastop ni na nič menj mislil, kot na to, da bi s postavo in njeno prihodnjo izvršitev hotel tudi v najmanjši meri kratiti one zahteve, katere more oglašiti nemško prebivalstvo v deželi. Prav izrekoma sprejela se je v postavo določba, da se ima učni jezik ravnati po narodnosti prebivalstva in da splošne naredbe v postavi zadevajoče slovensko prebivalstvo ne veljajo za Nemce v Kočevji, ne za nemško prebivalstvo v Ljubljani in ne za peščico nemškega prebivalstva v neki fari na koroški meji, v Beli peči, kjer se je, da označim narodnost prebivalstva, služba božja, oziroma pridiga, opravljala deloma v nemščini deloma pa tudi v slovenščini. Ravnalo se je tedaj z vestnostjo in natančnostjo, katera nam zavest daje, da v tem načela „enake pravice za vse“ nismo prekoračili.

Izvršitev te postave zasukala se je v deželi se ve da drugače. Ogibaje se obširnosti omenjam na kratko, da še sedaj pravilo velja, da se na tri- in večrazrednih slovenskih ljudskih šolah nemščina kot zaukazan učni predmet podučuje. Kar posebej ljudske šole v ljubljanskem mestu zadeva, je nezdavnej eden mojih tovarišev stvar pojasnil in kot ud deželnega šolskega sveta razložil, kako je ta stvar v resnici.

Vkljub temu bodi mi dovoljeno, le z dvema besedama še to stvar pojasniti.

Sam imam otroke in dva obiskujeta ljudsko šolo v ljubljani. Moji otroci slovensko govore in obiskujejo oneL

javne šole, kakor vsi drugi otroci, in kakor večji del otrok ljubljanskega mesta, tako tudi moji otroci morajo le od onega podučevanja, katero se jim daje v slovenščini kaj vspeha imeti. Dejansko pa je, da je uže za drugo polletje prvega šolskega razreda nemščina vpeljana kot učni predmet in se tudi podučuje. To naj bo gospodom zadosti, da se prepričajo, kako se v resnici preganja nemščina v ljubljanskem mestu. Pri tej priliki sem pa prisiljen vrniti se k izjavam poslanca za hebsko trgovinsko zbornico, katere je izjavil glede na razmere Nemcev na Kranjskem in izrekoma glede šolstva in narodnosti ljubljanskega mesta. On je rekel pri splošni razpravi proračuna: „To, kar je vlada na Kranjskem storila, bil bi uže popolnem zadosten vzrok, za zmiraj v nasprotovanje stopiti zoper sedanje ministerstvo, ker se v nobeni deželi opravičene koristi (Interessen) Nemcev od strani vlade tako odrivajo, kakor na Kranjskem“. — On utemeljuje to očitjanje s tem, da najprej trdi: „Ker dober Avstrijec si konečno po mojih razumih Avstrijske ne more misliti brez nemške kulture“, in dalje trdi: „ako se gre danes v Ljubljano in se spominja, kaj je bila Ljubljana pred desetimi in več kot pred desetimi leti. Prej je bila nemško mesto, danes pa je siloma poslovenjena.“ — Dalje trdi, da danes v Ljubljani, nekdanjem nemškem mestu, ni več nemške ljudske šole, in konečno vladi očita, da tamošnji hranilnici ni privolila ustanovitve nemške ljudske šole.

Ako se dolženje in očitjanje bere, moralo bi se misliti, da se Nemci uničujejo, ali da so bili v Ljubljani v teku zadnjih deset let pravcato pokončavani. Ako se o delovanju vlade na Kranjskem govori, smem tukaj, in to v duhu onih gospodov, ki o prostosti govore, z zadostenjem pripoznati napredek, katera si je prizadevala vse, celo deželo, njeno narodnost, odgojo in jezik v vse drugači svitlobi kazati, kakor pa je dejansko. Ali bi bilo sicer mogoče, da bi danes tako odličen zastopnik od leve strani (zbornice) mogel trditi, da je v teku desetih let trdo nemško mesto poslovenjeno. Se Vam li zdi to mogoče?

Odgovoriti Vam samo morem: Ako je mogoče, da se Dunaj ponemči, tedaj je bilo mogoče, Ljubljano posloveniti. (Prav dobro! na desni.)

Govorilo se je tudi o ljudskem številjenju in izreklo se je, da je ljudsko številjenje pokazalo razmero 5000 Nemcev proti 18.000 Slovencev v ljubljanskem mestu. To je vspeh preiskavanja o jeziku, v katerem se občuje. Ako pa postopanje pri ljudskem številjenju majhno bolj na drobno preiščemo, videli bomo, da nam jezik občevanja, kakor je sprejet v statistične izkaze, ne podaja prave podobe (narodnosti). Resnično je Ljubljana mesto, v katerem velik oddelek prebivalstva nemško govori, pa priznali mi bodete gospodje, da ni vsak Nemeč, kdor nemško govori.

Poklicali so tedaj, da navedem samo en slučaj, saj je znano, kako se je pri ljudskem številjenju godilo, in znano je tudi, kako se je postopalo pri nas — poklicali so na pr. uradnega slugo. Ti se sprejemajo izmed vojaških nižjih šarž, so kmetijski sinovi, ki so kratek čas obiskavali šolo, potem odslužili vojaštvo, dobili svojo službo in nekoliko nemščine lomijo. Taki so bili pri številjenju pozvani in vprašani: kateri občevalni jezik? Odgovoril je: „slovenski“. — Kako pa to? — „Slovensko govorim, tako govorim z otroci, tako tudi z ljudmi zunaj govorim slovensko.“ — Ti pa govoriš z uradniki, s temi moreš govoriti nemško, tedaj je tvoj občevalni jezik nemški.“

Tako se je uvrstaval. — Vsaj, se ve da, s tem ne zgubimo ne enega moža, ako se tudi 5000 Nemcev na-

vede ali več, toda navesti sem hotel samo en izgled, da se v malem zadobi podoba, kako se je sestavila ona številka. Vsaj je znano, da se je ravno lani, povodom ustanovitve nemške ljudske šole v Ljubljani deželnemu šolskemu svetu izročila prošnja, na kateri je bilo — mislim, da se v tem ne motim — 140 ali 142 podpisov očetov. Ako pomislite, kolika je ta podlaga, tedaj si morete napraviti podobo, ne o narodnosti, ker o tem bi podoba ne bila prava — temveč o onih stariših, kateri se morebiti zavedajo kot Nemci, kateri zahtevajo, da se njihovi otroci podučujejo nemško.

Potem imate merilo, katero vsaj približno podobo podaja za razmere življenja v ljubljanskem mestu; ker ako bi narodnost ljubljanskega mesta potem hoteli soditi, kako se Vas na priliko v gostilnicah nagovarja, ali kako se Vas nagovarja v prodajalnicah, ako hočete nakupovati, in se kažete ptujce, bi to naravno ne bilo pravo merilo. Kar zadeva izrekoma nemško ljudsko šolo v Ljubljani, bo menda tudi gospodom znano, jaz hočem to stvar samo memo grede omeniti, — zgodovino ustanovitve te nemške ljudske šole v Ljubljani.

Zastop mesta ljubljanskega sklenil je vlogo podati deželnemu šolskemu svetu, v kateri se zahteva prememba dosedanjega ravnanja z nemščino v ljudskih šolah ljubljanskih in to v takem smislu, da naj bi se slovenski otroci ne takoj v drugem polletju prvega šolskega leta podučevali v nemščini, temveč še le v tretjem šolskem letu, potem ko si je učenec vsaj že pridobil malo podlago v drugih učnih predmetih.

Ta sklep sprejel je dež. šol. svet. Naučnemu ministerstvu se je to naznanilo in rešitev se je glasila, da to se sme zgoditi, da se mora pa ob enem za nemške šolarje v Ljubljani skrbeti. Sedaj bilo je stališče deželnega šolskega sveta in deželne vlade v Ljubljani prav tisto s stališčem ministerstva, in izreči moram, da je bil večji del prebivalstva ljubljanskega in slovenskega naroda s tem popolnem porazumljen.

Občinski zastop ljubljanski bil je deloma družega mnenja. Najpred se je vprašanje to zavleklo, potem oglašil je ugovore rekoč, da potreba glede nemške ljudske šole v Ljubljani ni dokazana, toda stvarno izrekel je občinski zastop že za naprej pripravljenost, takoj ustanoviti nemško ljudsko šolo v Ljubljani, kakor hitro bo potreba njena postavno dokazana.

Po naročilu deželnega šolskega sveta sklenil je konečno mestni zastop, magistratu naročiti, da preskrbi ustanovitev nemške šole za prihodno jesen; — dalje po v vseh slovenskih ljudskih šolah nemščino še le v tretjem letu vpeljati kot zaukazan predmet. — Vprašam gospoda, je bil li povod dan za pritožbe zaradi postopanja Slovencev nasproti Nemcem? — Mi ne zahtevamo družega, kakor enako pravico z Nemci.

Ako je gospod poslanec hebske trgovinske zbornice izrekel, da se v nobeni deželi opravičene koristi Nemcev od strani vlade tako ne odrivajo kakor na Kranjskem, dovolil bi si vendar omeniti, da je bil deželni šolski svet kranjski opravičenim zahtevam nemštva zmeraj pravičen. Kar izrekoma naše srednje šole zadeva, zahtevamo mi, da je vsak učenec, ki gimnazijo zapusti in čegar prihodnji poklic mu kaže živeti med slovenskim prebivalstvom, tako slovenščine kakor nemščine zmožen. Mislim tedaj, da se odiranje nemščine na šolskem polju ne nahaja. Ako se pa drugo javno življenje ogleduje, mora se pač nekako naravno odmikavanje z onega mesta, na katerem so jo prejšnje vlade umetno in za unajnost ne pa dejansko, ker sedaj sama po sebi razpada, kakor hitro so se one nenaravne razmere odstranile.

Kar izrekoma vradovanje zadeva, imel sem priliko kot ud občinskega zastopa na kmetih prepričati, se da se še danes mnogo dopisov v nemščini dopošilja in to občinskemu predstojništvu, katero ne razume nobene nemške besede. Je li to odiranje nemštva? Kar zadeva nemško kulturo in pa drug vzrok gospoda poslanca Hebske trgovinske zbornice, da si dober Avstrijec po njegovem mnenju Avstrije ne more misliti brez nemške kulture, ste že iz tega, kar sem že govoril lahko posneli, kako mi stojimo nasproti nemški kulturi. Ako mi razvoj in izobraževanje našega narodnega jezika zahtevamo, tedaj s tem nemščine ne odpravimo, temveč jo narobe — v neki gotovi meri sprejemamo, kot potrebo, katero v vsem življenji čutimo in s katero moramo računati.

Kar zadeva trditev gospoda poslanca Hebske trgovinske zbornice, da v Ljubljani ni nemške ljudske šole, so se gospodje že lahko prepričali, kako je v tej zadevi. To je gola neresnica. V Ljubljani nimamo, kar z vso mirnostjo lahko trdim, do sedaj nobene slov. ljudske šole (čujte na desni), da bi pa nobene nemške ljudske šole ne imeli, to je pretiranje, katerega ne razumem (Foregger vmes: Vsaj ste sami pravili, da se bo še le na jesen ustanovila.) Da, pa med tem imamo utrakvistične šole (vriš na levi). Prosim, stališče, na katerem deželni šolski svet in pa mestni zastop ljubljanski stojita, je vendar ono, — mislim gospodje, da ste čuli, ker sem počasi in mirno govoril — da se ima še le prihodnjo jesen nemška šola ustanoviti, ker se sme še le tedaj slovensko podučevanje v družih šolah vpejati po ministerski naredbi in po sklepih deželnega šolskega sveta. Prosim tedaj teh stvari ne zavijati in si ne delati nemogočih posledic. (Pohvala na desni)

Veliko vriša se je delalo zato, ker vlada ni dovolila vstanovitve nemške zasebne ljudske šole v Ljubljani. Potreba te šole znači se že zadosti v tem, kar sim pripovedoval o ustanovitvi nemške javne ljudske šole. V dotičnem ministerskem razpisu je prav jasno izrečeno, da bi ustanovitev nemške zasebne šole v Ljubljani, mestno občino ne oprostila dolžnosti, skrbeti za ustanovitev javne nemške ljudske šole v Ljubljani.

V Ljubljani pa smo na stališči, da se mora najpred za ono skrbeti, kar se je za potrebno spoznalo. To bo vendar vsakdo priznal. Pri teh okolščinah pa hoče hranilnica, ki ima vendar v svojih pravilih in pa v sicer zastarelem regulativu za hranilnice nekako vezane roke, stvar, katera je očitvidno odveč. Gospoda moja! Ako je že po veljavni postavi za ljudske šole skrbjeno, da je mestna občina vezana povsod tam, kjer je potrebno število otrok, sedaj 40 za en razred, za potrebni javni poduk skrbeti, tedaj je menda vendar za koristi Nemcev v mestu dosti skrbljeano, in kolikor se spominjam je dotični razpis kranjske deželne vlade do hranilnice, potem ko je razloge odbitja navedel, dostavil, da bo hranilnica pri ustanovitvi nemške ljudske šole po mestu imela priliko, svojo pripravnost do podpore pokazati. (Za slovenske učitelje! na levi.)

Mislim tedaj, da se s tem, da se hranilnici nekaj ne regulativu in ne pravilom primerne ni dovolilo, Nemcem nikakoršna krivica ni prizadela.

Zdaj pa se nočem dalje muditi pri tem predmetu te moje izpeljave so že tako daljše postale, kakor sem nameraval.

Zdaj hočem še na kratko ravnanje glede ljudskega šolstva v deželi Koroški omeniti, pri čemur moram svoje častite tovarše iz te dežele deloma za zamero prositi, da o tem predmetu govorim. Meni je

v resnici neprijetno, da sim prisiljen, za svoje sorodne Korošce se potezati, in to ne toliko glede sorodstva, temveč za ono, kar je v dosego vspehov na polji podučevanja za Slovence na Koroškem neobhodno potrebno. Opravičenega se imam zato ne samo po svojem splošnem stanu kot poslanec, temveč tudi vsled izrečene prošnje več Slovencev z one dežele. Sicer pa se nočem obširno v to stvar spuščati, ker je že eden častitih tovaršev s te (desne) strani izglede za to navedel, da so učitelji, ki na slovenskih ljudskih šolah podučujejo, — taki, da je naučno opravilstvo prisiljeno, namestenemu učitelju učenca družega razreda kot pomočnika dodati, ki ima izvrševati nalogo tolmača med učiteljem in učenci. (Čujte! čujte! na desni.) — Kaj bi, gospoda moja, nemško prebivalstvo storilo — in to po pravici, ako bi se v Vaši sredi kaj takega pripetilo? — Narodne strani vprašanja še naglašati nočem, vsaj se gre vendar za naravno načelo o poduku, katero je, mislim da, takostaro, kakor svet, da se mora vsak otrok samo v lastnem materinem jeziku z vspehom podučevati. — Izreči moram, da moram zavolj tega posebno sedajnemu naučnemu upravilstvu največje očitiranje izreči, (čujte! na desni!) ako v teku šestih let ni našlo sredstev, da bi zadeve poduka pri prebivalstvu 125.000 duš, dobri tretinji prebivalstva v deželi na ono naravno podlago postaviti, na kateri je po celem svetu. Jaz sem ob svojem času prilično o tem gospoda naučnega ministra vprašal (interpeliral), toda odgovora nisem prejel. In tudi v svojih prošnjah smo mi slovenski poslanci toto točko pritožeb posebno naglašali.

Oni gospodje, ki so nam na te naše pritožbe glede Koroškega ugovarjali, so rekli, da prebivalstvo tega ne more imeti drugače.

Tukaj bi pa jaz v prvi vrsti vprašal: Se li more zahtevati od prebivalstva, katero o prvih načelih podučevanja in o njegovih metodah ne more imeti temeljite vednosti, da bi vkljub pritiska od vseh strani, ono popolnoma izrazilo, kar mu je treba.

Ako bi tedaj tudi hotel formalno pripustiti, da bi le prebivalstvo samo imele pravico, ono zahtevati, kar mu najboljše služi in koristi, moram temu nasproti navesti nekatera dejanja, katera so tudi po tem načelu v nasprotji (z sedajnimi razmerami). Tukaj imam mali poduk o tem predmetu, in v tem se poroča:

„Kar ljudske šole same zadeva, jih spada od onih 109, katere so slovenskemu delu Koroškega na razpolaganje, 12 ljudskih šol unanje označenih kot nemške ljudske šole, 97 pa se jih imenuje nemško-slovenskih. S čim pa se razodeva slovenski značaj teh ljudskih šol? — Dostavljeno je tako (v poročilu): V teh slovenskih ljudskih šolah rabi se ena slovenska knjiga, „Fibel“, v kateri je res en del berila slovenskega, to je slovensko-nemški Abecednik, v katerem je pa samo nekoliko malo listov slovenskega berila.

To so učni pripomočki, kateri so na razpolaganje slovenskim otrokom. Kako je skrbjeno za učitelje, prepričali ste se iz govora družega govornika. To pa se ne more zboljšati, ljudski poduk se ne more postaviti na zdravo podlago, dokler se za poduk učiteljskih pripravnikov ne skrbi tako, kakor bi se moralo povsod skrbeti, da je učitelj najmanj vstani razumeti se z otroci, katere ima podučevati.

Kar se tiče razmer v omenjenem delu Koroškega, navaja se v omenjenem poročilu med drugim ena izjava sedanjega deželnega predsednika, katero je javno izrekel v deželnem zboru, in katera se glasi (bere):

Zares sem slišal, da ljudje zahtevajo, da naj se otroci slovensko moliti, brati, pisati uče; ta terjatev zdi se mi popolnem opravičena. (Dalje brati! Kaj pa je dalje rekel? na levici.)

Taka je izjava deželnega predsednika; o izvršitvi te v obče dobrohotne izjave pa se do sedaj ni čulo ničesar.

Kar zadeva vedenje krajnih zastopov, oziroma občin, starišev in oziroma onih, ki imajo pravico v tej zadevi govoriti, se tukaj navaja: da so deloma občinska predstojništva, deloma krajni šolski sveti, ali oba skupaj, deloma kateheti oglasili dotične pritožbe in da so se prošnje izročile iz sledečih krajev: Sv. Jakob, Podgorje, Sveče, Plajberg, Glinje, Šmarjeta, Bilčavas, vse v Rožni dolini; dalje: Galicija, Škocijan, Kajčice, Šmihel, vse v Junski dolini; dalje: Škofice, Hodice, Vetrinje, Breza, Poreče, Inšperg, vse pri Jezeru, z Vrat, Podkloštra v Zilski Dolini; konečno z Jezera, Preval in Kotlov . . . sploh pa pritožbe vseh katehetov. Vse te pritožbe so se izročile in to tako, da zna zastopnikom iz koroške dežele znano biti. Vspehi teh pritožeb so do sedaj — nič.

Ko z izpeljavami o tem poglavju šolstvo, zadevajoče Koroško, sklepam, moram pozvati vse one gospode, ki so deloma pri razpravi o nauku, deloma pri družih prilikah naglašali, da z veseljem vse podpirajo, kar zadeva namene izobraževanja, povzdigo kulture, ako jim je res mar za izobraženje, da tudi k temu pripomorejo, da se temu nenaravnemu stanu konec stori. (Dobro! na desnici.)

Mnogo bi še imel povedati, vendar pa je n. pr. o ljudskem šolstvu na Štajerskem uže poprej govoril čestiti tovariš, ravno tako o ljudskem šolstvu v Istri vlansko leto; želel bi tedaj konečno še omeniti, o ravnaji s šolskimi zadevami na Primorskem. Govorim najprej o Trstu. To je slučaj, katerega so pred ko ne oni zakrivili ki se za to posebno ne brigajo.

Šlo se je za šolo s samo slovenskimi učenci v najbližnji bližini Trsta, vendar pa v toliki oddaljenosti od tega mesta, da je otrokom obiskovanje ljudske šole v Trstu skoraj nemogoče. Kakor se vsakako v Trstu baje dostikrat pripeti, bil je tam nameščen učitelj, kateri je vse otroke sistematično za to pripravljaj, da bi jih mogel pri višjih šolskih oblastnijah oglasiti za Lahe.

Prišlo je tako daleč, da se je tudi katehetu dalo razumeti, veronauk podučevati v laščini. Ta poroči o tem škofu z opazko, da bi ga za slučaj, ko bi se moral po onem naročilu ravnati, noben otrok ne razumel, ker so brez izjeme Slovenci, in bi jih ne mogel ničesar naučiti. Škof vpeljal je korake zoper to naredbo, toda deželni šolski svet v Trstu zavrnil je ono pritožbo, in ostalo je pri laškem učnem jeziku tudi gledé podučevanja v veronauku za slovenske otroke, katero jim ne daje nikakoršnih koristi. (Čujte! na desnici.)

Ako smo tedaj na eni strani videli, da se je gospod naučni minister z gorečo skrbnostjo tje vtikal, kjer se je šlo za nemške otroke v Ljubljani, kjer je za to skrbel, da se nič ne zgodi, kar bi moglo oškodavati podučevanje nemških otrok, tedaj bi bila tudi njegova pravica, pa bi tudi rekel, bila bi njegova dolžnost (dobro! na desnici), skrbeti, da s drugod meri z enakim merilom (odobravanje na desnici), in ako se to sedaj ne zgodi, mislim, da se bode moralo kmalu zgoditi, in moralo se bo z enakim merilom meriti v tem vprašanju vsem narodom (Dobro! dobro! na desnici.)

Ljudsko šolstvo je menj vprašanje narodnosti, kakor pa vprašanje naučnih vspehov, in v tem vprašanju

moarle bi biti edine vse narodnosti države, in ne smeje bi zapuščati naravnega stališča.

Imel bi vsikakor še nekoliko poberkov o izrekih nekaterih gospodov izrekoma iz leve strani visoke zbornice. Tu moram izreči, da sem s polnim zadostjenjem pozdravljal izpeljave enega gospoda z une (leve) strani, kateri je posebej govoril o vseučilišćih in srednjih šolah in ki je pri tem resnično v polni zavesti potrebnosti gorko zagovarjal znanje družega deželnega jezika in potrebo, učiti se ga. To je gospod baron Pirquet.

Kar je posebno en gospod iz Štajerske na dan spravil o izpeljavi člana XIX. državnih temeljnih postav, to nikakor ni nova, toda zelo elastična oblika rešitve narodnostnega vprašanja. Samo po sebi se razume, da se more takim besedam pridevati ves drugači pomen, po različnosti osebe, katera jih izreče; in ako se spominjamo, na kakšen način je ravno ta gospod poslanec s Štajerskega minulo leto že razvil svoja načela o rešitvi narodnega vprašanja: „enako pristaja samo enakovrednemu“, si moramo pač očitno pripoznati, da je taka izvršitev narodnostnega načela v strogem nasprotju z veljavnimi državnimi temeljnimi postavami. Gospod naučni minister sprejel je to načelo. Se ve, da ako bi mi iz skušenj preteklih šest let ne vedeli, kako on to načelo izvršuje, da se namreč na priliko, ona načela, katerih sem popred glede srednjih šol na Kranjskem omenjal, po tem ko so bila pred dvema letoma postavljena, — danes na kratko zavržejo, in se na priliko razloček dela med Slovenci na Štajarskem, Primorskem in na Kranjskem, kakor bi se imelo opraviti z drugimi narodi, z drugimi deli sveta, — moglo bi se morebiti trditi, da je hotel naučni minister s tem doseči nekaj, pravičnosti približnega.

Ako se pa hoče to vprašanje nekoliko globokeje preiskavati, tedaj je razlaganje tega pojma dopustljivo na veliko strani.

Ako vprašamo Nemca, katero vrednost prideva svojemu jeziku, in ako na to kot Nemeč odgovarja, — moj jezik je svetovni jezik toda poleg tega je moj materni jezik, tedaj moram kot prvo pravilo trditi to, da se bo, tam kjer se gre za osebno oceno lastnega maternega jezika, — dobil enak odgovor od vsakega družega narodovca naše države.

Ako se gre pa dalje za razvoj slovstva dotičnega jezika, izrečem, da radi priznamo, da niso vsi jeziki na tisti stopinji razvoja, — toda iz tega ne sledi, da bi se morali posamezni jeziki zato, ker niso na gotovi višini, spodrivati — ampak v njihovem razvoju mora se na-nje na enak način ali pa še bolj ozirati. (Tako je! na desnici.) Ako pa tudi na to ne gledamo, tedaj je vendar dejanska potreba, katera nam enako važnost, ali enako tehtnost jezikom, ako s to frazo govorim, dokazuje in kaže, da je za vsak narod v prvi vrsti lastni jezik enake važnosti.

Gospoda moja! govoril sem že o nauku, pa kaj se nam kaže na družih oddelkih uprave?

Vzemimo pravosodje, tedaj vidimo, da je tukaj že postavodajstvo skrbelo, da mora na priliko pri kazenskim postopanju zatoženec razumeti, kaj se zoper njega navaja, kako se zatožuje, da mu je mogoče, zagovarjati se. Ravno to načelo velja pri civilnem pravosodju.

Kot strokovnjak, sem večkrat priliko imel navzoč biti pri sodnijskih obravnavah, in izreči moram, da je na me najmučnejši utis naredilo, ako sem moral čuti pritožbekmetovalcev, ako se je n. pr. zastopnik nasprotnikov s sodnikom razgovarjal v jeziku stranki

nerazumljivem, ker mora to pri stranki nezaupnost zbuditi, da bi ga oba mogla prevarati. Zaupanje stranke mora v slučaju, kader jezika obravnavanja pri sodnji ne razume, očitno zelo trpeti, in s tega stališča moram naglašati, da je na korist pravosodja, kakor tudi družih vrst uprave potrebno, da se pri vsakem uradu oni jezik rabi, kateri je dotičnemu ljudstvu razumljiv. To tedaj ni narodna zahteva, to je terjatev potrebe, to je temeljni pogoj za uspešno delovanje javne uprave sploh. — Nočem več tega predmeta dalje izpeljavati, hočem samo še pozivljati vse one, katere navdaja želja, da nam enkrat ne bo več treba v tej hiši izrekati pritožb zaradi narodnosti in in pa razpravljati jezikovnih razprav. Pripomorite tudi Vi, da se uzroki k temu odpravijo, in vsa pravda bo v tem slučaju ponehala. (Dobro! dobro! na desnici.)

Zabavne stvari.

Zamet v stepah.

Poljski spisal Mihal Grabowski, preložil L. G. Podgoričan.

(Dalje.)

Po obedu sem se vrnil v prvo kočo, ki so mi jo bili prepustili na nekako vlast. Nekoliko ur kasneje, po hude vijavice nekakem prestanku, ki je bil starec napovedal mi ga, opazil sem nekoliko voz, stali so v hutoru na dvorišči. Sodil sem, da so to gospodarjevih sinov vozovi, kar mi je sam potrdil stari. Povedal mi je, da so bili poprejšnjega dné še pred metežem odšli v sosednjo nasebino, da so tam ves čas prebili in da je to eno miljo daleč od tu in prav v tisti balki, ki seza do dóma, da so šli spodej ob dolini in srečno uro prišli domóv.

To mi je povedal gospodar in zatrdil, da ni, da bi moral oditi, da bi nevaren bil mi odhod tega dné, ker metež je odjenjal na nekoliko časa, na noč pa da gotovo še hujši vstane: rekel mi je, naj bi se kratkočasit šel sè sinovi, ki so srečno vrnili se sè svojega pota. Ostal sem nekoliko časa v izbi, napósled pa sem odšel na dvor.

Prišel sem na ogel, domu na prihišje; jel sem pre-mišljati vreme. Res je po kratki vedrini zopet pričela se vijavica. Naletaval je le še neizmerno droben sneg, a uže je razgled bil zaslonjen, kakor s kako prozorno zaveso. Dokler je zahajalo solnce, prodirali so to zaveso rudeči žarki, napovedavali so buro in obéčali delj časa trajajočo vijavico. Po nekolicem časi je sneg, kakor kak prah, jel gostiti zračje, in zdelo se je, da je vnela se ta zavesa, zagrinjalo je bilo, kar je podoba kazala, zlatobledo-rudeče. Ali malo časa je trajalo to. Ginil je polagoma blesek; osiveli zrak je pričal, da prihaja noč. Ali to ni bila slepa noč; temota je bila nekako bleda, prozorna, nemirna. Ta polujasnost in prevarljivost je kazala vrtinec sè snegom igrajočega zraka. Bura je silno zaganjala se okrog in okrog v zavetujoče stene, ki sem bival za njimi; med drugimi bivališči je kar tulila in piskala, v odprti stepi je grmelo, kakor kak slap. Poznati je bilo, da tam je ne zadržuje nič, da vrè in šumi s posebnimi, sè snegom nadetimi perotnicami. Zato je vse zračje bilo polno žalostnih in nemilih glasov.

„Oh, kako jako ječí danes!“ — spregovoril je nekedo blizo mene.

Ozrl sem se na tisto stran, od kodar je bil prikrilil glas — in zagledal sem na drugem oglu kočje, ki sem

sedel pod njé pristrešjem, neko stoječo osobo. Po glasi in po vnanjosti sem izpoznal Marijico. Tičala je v dolgi, črni svitki; potegnila je na glavo rtasti kapuc, v katerem je ljubko zavarovano ostalo njé blede, krasno obličje. Te trenutke je to bil pomenišen angelj.

„Kako jako ječí danes!“ — spregovorila je zopet.

„Kedo ječí?“ — vprašal sem — „ali bura, ne?“

„Ječí danes obešenec“ — odgovorila je devica in z roko pokazala mi pred sé.

Pogledal sem na tisto stran in skozi rahlo temo, o kateri sem govoril popreje, zdelo se mi je, da jako dobro vidim vislice in ob njih visečega človeka. Začudil sem se in skoro prestrašil. Motril sem na vso moč in na tanko videl steber, povprečnik in da konci njega guglje se neko bitje, podobno človeku.

„Kaj je to?!“ — vsiknil sem — „kdo visi to?“

„Moj oča so to“ — odgovorila je devica mirno.

Preveril sem se, da senjari; ker je bila zvedavost zmogla me, ker sem torej hotel izpoznati, kaj vidim, stopil sem brzo na stran tega predmeta. Imel sem pred seboj na prevero utrjeno gaz. Po nekolicih korakih sem stal pri vodnjaku. Nad njim je bil navadni ročnik (Brunnenschwengel); drog, ki so vodo vlekli z njim, zopet je bil v vedro; a vedro je bilo primrzlo k pokrovu nad vodnjakom. To je v ravnotežji držalo ročniku povprečnik, a čok, privezan zbog peze in ki je zibala ga bura, podoben je bil z daleka popolnoma kakega obešenca truplu. Odpel sem drog od vedra in ročnik je šinil v navadni položaj. Ko sem bil vrnil se na svoj prostor, pogledal sem vodnjak in videl, da ročnika vsi deli kažó podobo visokega drevesa.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Gorice 9. marcija (Izv. dop.) Kakor je zadnjič natisnjeni dopis naprej sodil o neugodnem izidu volitev za tukajšnjo kupčijsko-obrtnijsko zbornico, tako se je tudi zgodilo. Od kandidatov, katere so bili postavili Slovenci, sta prodrla samo dva, namreč g. Kovačič in pa g. Ersettig. Sedeli pa bodo v zbornici vendar 3 Slovenci, namreč tudi g. Godina, katerega niso bili Slovenci postavili samo zaradi tega, ker je bil v prvotnem imeniku v 2. skupščini, za katero pa Slovenci niso bili odločili kandidatov. Lahonsko društvo „Unione“ se je bilo združilo z listo Ritterjev samo, da bi zmagalo s svojimi kandidati in jo je prav po lahonski zasukalo tako, da so Ritterji propadli z g. Gasserjem, za katerega so prav za prav šli na limanice lahonom.

Tržaški dnevnik „Imperiale“ ima poštenega dopisnika iz Gorice; ta svari Slovence in druge pred zvestobo politikov v „Unione“, šteje pa v dopisu od 6. marcija tudi slovenskim voditeljem hude, pa kolikor toliko prav zaslužene levite. Zlasti kara onega, ki je kot načelnik vodil to pot volitve v imenovano zbornico ter pristavlja, da po sedanjem vedenji je obupati nad sposobnostjo in previdnostjo takega vodstva. On meni, da Slovenci in drugi avstrijski patrijotje imajo na Goriškem skupnega nasprotnika; zaradi tega, da se je treba družiti s patrioti kateri si bodi narodnosti. Tako da delajo tudi Lahoni, katere niso izbirčni v svojih sredstvih in se družijo ti celó svojimi nasprotniki, ki so „šibki in dobri“, da predobri. Mi bi pristavili samo, da niso le predobri, ampak tudi slepi, zlasti tudi v strasti nasproti Slovincem.

V resnici bi se z narodom našim lahko mnogo doseglo, ker je poslušen v večji meri, nego mnogokdo zasluži. Pa molčimo za to pot, ko bi znali ravno gledé